

82^{r-v}) del ms. O.B., tema d'aquest article. Fins ara, el ms.O.B. havia inclòs dins del títol Incipiunt argumenta grecorum de titulis paschalibus inuestigata solertia, tots els argumenta de Dionís que també havíem trobat i comentat, en el mateix ordre, al ms. C. Aquest argument XIV queda fora del text dionisiac d'O.B., i d'ell en comenta Jones la seva publicació per Jan (i la reimpressió a la PL), així com que es troba també a la PL, CXXIX, cols.1308-9 (39).

Aquest argument, com a mínim sota la forma que ara el coneixem, és posterior a Dionís, ens indica Jones (40), a més de donar-nos una sèrie de mss. que posseeixen el text: Rouen 26, s.IX, f.156^r; Roma, Vallicelli E 26, s.IX, ff.72^v-74^r; Paris, Bibli.Nat., NAL 1615, s.IX, f.187^r i Vaticà, Pal.lat. 1448, s.IX, ff.73^v-74^r. No cita per a res el text de C, probablement un dels més antics.

A la Introducció de Jones a la seva edició de les obres de còmput de Beda (41), s'afirma d'una manera categòrica (42) que, pel que fa a l'edició dels argumenta paschalia feta per Krusch (43), només els que ell ha numerat com a I-IX, són autèntics, i, dins d'aquests, també alguns paràgrafs són interpolacions posteriors (44). Sembla doncs, que les dues

úniques edicions que existeixen dels argumenta de Dionís no són les més adequades. Més endavant, probablement, podrem seguir comentant coses sobre aquests dos llibres.

La Epistola ad Wicthedam (o Wicthedum, segons l'ortografia emprada) és una de les cartes considerades genuïnes de Beda (45). Jones en parla a Bedaes Pseudepigrapha, pp.41-44, tot comentant l'edició feta d'ella a la PL, XC, cols.599-606, sota el títol de De paschae celebratione liber. Ens interessa el darrer paràgraf de la carta (PL, XC, cols.505-506), des del moment que Plummer (46) en crida l'atenció perquè la data que ofereix (776) no li concorda amb el contingut que la precedeix. Ni ell ni tampoc Giles (47) arriben a copsar el caràcter espuri d'aquest darrer paràgraf dins de la carta de Beda, el qual ja en la primera edició que se'n feu (48) tenia una separació física respecte de la Epistola ad Wicthedum.

Aquest paràgraf espuri, segons Jones, segueix a l'Epistola només en tres mss. (49), i en tots ells entre la carta i el paràgraf hi ha una separació. En tots els altres mss. on Jones l'ha localitzat, el paràgraf és perdut o només s'hi troba en part o és a un altre indret del ms.

Aquest paràgraf és el pseudo-argument XIV de Dionís, que comentem al nostre ms. C, en la part que no inclou el Quaerenda est natiuitas... Les col·lacions fetes per Jones de l'Epistola ad Wicthedum (50) demostren que els tres mss. on el text espuri segueix la carta procedeixen d'un exemplar comú, del qual deriva també el ms. Vaticà, Pal. Lat. 1449.

El text, segons Jones, fou escrit l'any 776, perquè tots els mss. per ell consultats es posen d'acord en aquesta data. L'argument, doncs, està editat per Jan, a Historia cycli, per Krusch 2 i, dins de la PL, als vols. LXVII, cols.505-506 i CXXIX, cols.1308-1309. Sembla que el text no fou escrit per Dionís, però des del moment que es troba a algun ms. del "grup Sirmond", podem dir que és anterior a Beda i, probablement, conegut per ell (51). Concretament, nosaltres l'hem localitzat als mss. O.B., ff.82^{r-v}; C, ff.74^r-75^r; R, f.186^v i 179^v; Be, f.43^v (com comprovarem tot seguit l'únic ms. citat per Jones); M, ff.29^r-30^r; O.D., ff.76^v-78^r; G, ff.156^r-157^r.

Cal suposar que la primera vegada que va aparèixer el paràgraf fou com a text isolat, però la seva segona "aparició" és ja com a acompanyant

de l'Epistola ad Wicthedum, a partir de l'any 776, i Jones (52) la reconeix als mss. Köln, 103; Rouen, 26, s.IX, f.156^r; Paris, Bibl. Nat., lat.2341, s.IX, f.2^v; NAL, 1613, s.IX (Tours), ff.6^v-7^r; Berlin, 128, ante 818 (Verona), ff.119^r-120^r; Be, ff.43^v-44^v; Roma, Vallicelli E 26, s.IX (Lyons), ff.72^v-74^r; Vaticà, Pal.lat. 1448, circa 810 (Trier/Mainz), ff.73^v-74^r; Vaticà, Pal.lat. 1449, s.IX (Mainz ?), ff.11^v-12^r.

Pel fet que al darrer ms. citat, el text està atribuït a Alcuí (53), Froben va publicar el text com a obra seva (reimprès a la PL, CI, cols. 710-711), però aquesta autoria és molt dubtosa, encara que només sigui perquè l'atribució apareix a un sol ms. de tots els citats. Jones, a Bedae Pseudepigrapha, pp.104-106, dóna una edició d'aquest text, feta de la col·lació dels textos impressos amb un dels mss. citats (54).

També Thorndyke-Kibre ens donen alguna informació més sobre aquest capítol:

incipitcalculatio quomodo... mss. Karlsruhe, 167, a.836-848, f.6; Saint-Gall, Stiftbibliothek, 397, s.IX, ff.94-110 i 184, ss.X-XI, ff.210-211 (55).

B) Quaerenda est natiuitas lunae XIII paschalis...

A la PL, XC, cols.877-882, hom hi troba una obreta, titulada Canones lunarium, que ja havia estat comentada quan parlàvem de l'argument numerat 8 a C. Ara ens interessa, però, el text de la columna 881 perquè és el mateix que volem nosaltres comentar.

Jones, a Bedae Pseudepigrapha, p.83, en parla i comenta que és un argumentum comú en mss. antics, entre els quals cita els Paris, Bibl. Nat. NAL, 1615, ff.168^V-169^R; lat.5239, f.99^R; lat.2341, f.2^V; Vaticà, Pal.lat.834, f.40; Reg.lat. 123, f.100; Munich, 210, ff.82^V-83^R; Rouen 26, ff.163^{R-V}; Londres, Brit. Mus., Harley 3017, ff.118^R-119^R; O.D., f.62. Nosaltres podem afegir , a més, que el text és als mss. C, ff.75^{R-V}; O.D. (ja citat per Jones) i M, f.9^R (56).

Tots aquests mss., diu Jones, indiquen que el text fou escrit a Anglaterra al segle vuitè, i que viatjà cap al continent (a França), en companyia d'un passatge de càlcul manual (Jones edita aquest passatge a Bedae Pseudepigrapha, pp.106-108). Al continent el text fou absorbit per petits tractats de còmput com el que queda imprès a la PL o, potser també, de l'estil del text que ara analitzem al ms. C.

Encara que no es parli en aquest cas, del text de C, ni d'aquest argument en concret, volem recordar que aquest ms. té totes les característiques d'haver estat escrit al NE de França, en algun indret amb estret contacte amb les Illes Britàniques, i cap al s.VIII. Totes aquestes dades el fan, gairebé, "dipositari" directe d'un argument com el Quaerenda est natiuitas...

Pel que fa a la segona part d'aquest text (Saltus lunaris crescit singulis...), tal i com la coneix i comenta Jones, no la trobem pas a C. Acaba indicant que tota l'obra, com a conjunt (Canones lunarium), possiblement fou formada el 764, però, és clar que si ha estat editada o tractada en dates posteriors, hom hi pot trobar modificacions.

EL cap.LI del De temporum ratione de Beda, titulat Quomodo errent quidam in primi mensis initio (Jones, Bedae Opera, pp.270-273), dedicat, entre altres coses, a criticar els errors de càlcul cometos per Victori d'Aquitània, té com a base per a la seva documentació l'argument que ara comentem. A tota la informació ja localitzada, només cal afegir aquí que aquest argum. també està imprès (a més de a la PL, LXVII i CXXIX) a la Bibliotheca casinensis I (Florilegium Casinense, p.85), a partir del

ms. Monte Cassino, 3 (57).

Argumentum 10: Si uis scire quota luna est in XI kalendis aprelis, sume...uigissima, si autem I, prima est.

D'aquest argument 10 del nostre ms., n'hem trobat les referències habituals. La primera és la de Jan, a Historia cycli, pp.88-89, on trobem editat aquest text com a argumentum XI de Dionysius Exiguus. A partir, però de l'argument 10 dionisiac, i tal i com ja hem comentat a l'argument 9 de C, no podem ja d'una manera estricta, parlar d'argumenta paschalia escrits per Dionís o, en tot cas, no podem fer-ho fins que no disposem d'una edició que contempli una ampla mostra dels molts mss. que els contenen. Més endavant parlarem d'aquest aspecte.

El mateix Jan intueix, en una nota a peu de la pàgina 88 (hem de dir que, per l'època que escriu, el rigor i mètode d'aquest investigador alemany és més que lloable), que potser els argumenta que edita després del 10, procedeixen d'una mà diferent de la de Dionís (58), i aquesta impressió també la recull, després, Jones al seu comentari sobre

el capítol LII del De temporum ratione de Beda (Beda Opera, p.273 i 386), Argumentum quot sint epactae lunares (argument que ja s'ha comentat, relacionat amb el nº 3 del ms. C). Jones critica la segona edició dels argumenta paschalia, la de Krusch 2 (ell edita aquest argum. també amb el nº 11, com Jan, a les pp.77-78), perquè aquest autor ni es planteja el dubte sobre l'autenticitat o no dels arguments posteriors al 10. Recull Jones el comentari que ja feia Jan i planteja, a més, un problema d'estil literari, com també en una altra ocasió havíem fet nosaltres. En una literatura "científica" com la de Dionís (no com la que podem llegir en algun autor clàssic llatí), poques connotacions d'estil s'observen. Una d'elles, però, és la concisió i sobrietat que semblen demostrar els argumenta escrits per Dionís. Partint d'aquesta idea, seria difícil acceptar que el mateix Dionís escribís dos arguments per a calcular un mateix tipus de dada (59) i, si ho fes, indica Jones (60), hauria ofert els dos argumenta, l'un al costat de l'altre, en un sol text.

Pel que fa a l'edició de Krusch 2, comentàvem que és l'argum. XI el que es correspon amb el 10 de C, però amb alguna variant que recollirem posteriorment (precisament aquesta variant pertany

al ms. O.D., estretament relacionat amb C).

El grup de mss. que Jones, a EHR, posa en contacte, si més no pel que fa a contingut i, en ocasions, a la seva procedència, amb C, hem de dir que en aquest cas ens ajuda ben poc: només trobem l'argument al propi ms. C, al ms. O.D., f. 75^V i, finalment, al ms. M, f.31^R (61).

Argumentum 11: Si uis nosse diem kalendarum ianuarii, per singulos annos...hoc calculo cognoscitur uoluentibus annis.

Aquest argument té també una correspondència amb el text editat per Jan, a Historia cycli, com a pertanyent als argumenta paschalia de Dionís. En concret, es correspon a l'argum. XII (p.89), el qual entra ja dins de l'esfera de textos de dubtosa assignació a Dionís. Està reimprès, com tots els textos precedents, a la PL, LXVII, col.503 (aquest argument 12 no té títol a la PL).

La segona edició és la de Krusch 2, i allà hi trobem, altra cop, aquest argument 11, a la p.78. A Krusch 2, el text (inc. : Si uis nosse diem kalendarum ianuarii per singulos annos...)

és pràcticament el mateix que a C, si exceptuem les dues darreres frases ("Item kalendas mensium qua die intrent, hoc calculo cognoscitur uoluentibus annis"), que no són a l'edició de Krusch, ni tant sols recollides a l'aparat crític.

Als mss. relacionats amb C que nosaltres també treballem, només hem localitzat aquest argument a: G, f.174^r; Be, f.41^r; O.D., f.75^v (no deixa de ser curiós observar com, des de que comentem argumenta de C que es corresponen amb arguments probablement pseudo-dionisiacs, han minvat d'una manera considerable les correlacions entre C i els mss. que tenen relació temàtica i de procedència amb ell) i, és clar, C, f.75^v.

A la PL, XC, cols.701-728, hi trobem una obreta que ens ha cridat l'atenció en general, però també amb referència a aquest argum. XII dionisiac i 11 de C. El text, titulat De argumentis lunae libellus, conté un material de còmput miscel.lani entre el qual trobem, a les cols.701-705, una sèrie d'argumenta basats en els caps. XVI-XXV (62) del De temporum ratione de Beda el Venerable (63). Una de les primeres fórmules que s'hi troba, Ad feriam in kalend. Ianuar., segueix aquest argument 12 dionisiac. Jones comenta (64) aquesta obra i

ens confirma en la idea que no pot ser, de cap manera, una font per a C, perquè la més segura indicació de data de composició del text és la dels anys 943-957 (cols.717-718).

És interessant ressaltar, però, el caràcter d'aquesta obra: com a conjunt, tal i com diu Jones (65), és un computus que podríem anomenar d'"agrupació". Partint d'un corpus de textos més o menys comuns, cada editor incorpora nous textos, hi interpola reflexions pròpies, canvia i modifica paràgrafs antics, etc... tot, per a fer, probablement, i segons el criteri de cadascú, una obra més entenedora, més "escolar": s'arriba amb molta freqüència (i d'això ja n'hem vist alguna mostra en argumenta anteriors) a oferir, dins d'un mateix text, diferents solucions o camins per a resoldre un mateix problema.

D'aquest tipus de text de còmput de conjunt, del que n'hi ha molts mss. que ja han saltat a la llum pública i d'altres que ho faran aviat, només en tenim d'editats completament (per més que no estudiats en el conjunt del seu contingut): el A-nonymi Liber de computo, el text del qual procedeix del ms. M, a la PL, CXXIX, cols.1273-1372 i el text del ms. Monte Cassino, Monastero Benedettino, 3,

a.874-882 ? (Monte Cassino), a la Bibliotheca Casinensis I, 1874. En canvi, d'altres mss. ben coneguts, i treballats en aspectes concrets, Jones n'indica alguns: ms.Saint-Gall, Stiftsbibliothek, 250, s.X, (St.-Gall); Londres, British Museum, Harley 3017, s.IX (Fleury); Munich, Staatsbibliothek, 210, a. 818 ? (Salzburg); Paris, Bibl. Nat. NAL 1615, s.IX, (Fleury); Vaticà, Reg. Lat. 123, a.1046 (Ripoll), probablement escrit pel monjo Oliva de Ripoll. Fins on nosaltres sabem, cap d'ells no està editat o estudiat d'una manera completa i no fragmentadament.

Argumentum 12: October II habet litteram. Nouember V... sicque calculationis seriem sine errore reperies.

Aquest fragment de C, més que un argumentum és, simplement, una llista numèrica que serveix per a calcular d'una manera ràpida en quin dia de la setmana cau el primer dia d'un mes determinat: si a aquesta llista numèrica que trobem a C, veiem que el mes de gener té una característica 2, aquesta xifra representarà la "fira" corresponent al primer de gener d'un any determinat (66). Per exem-

ple, apliquem la llista a l'any 1985, en que el primer dia de l'any fou un dimarts. Segons això, hem d'aplicar a aquest dimarts, el nº2; al dimecres, el 3 ... fins arribar al dilluns següent, amb el 1. Amb aquestes xifres només caldrà aplicar les correspondències amb la llista de C (67) per a saber que el mes de febrer (amb característica 5), va començar en divendres, com el març i el novembre; l'abril (caract.1), en dilluns com el juliol; el maig (caract. 3), en dimecres; el juny (caract. 6), en dissabte; l'agost (caract. 4), en dijous; el setembre (caract. 7), en diumenge, com el desembre i l'octubre (caract. 2), en dimarts.

Aquesta llista, que sol rebre el nom de regulares feriarum als computi, no la trobem als argumenta de Dionís (ni als autèntics ni als, probablement, afegits posteriorment), però sí podem dir que està basada en mètodes dionisiacs i que, per tant, és propera a aquests argumenta paschalia.

També trobem aquest tipus de llista en algun altre text. El primer que volem analitzar és el Anonymi Liber de computo, de la PL, CXXIX, cols.1273-1372, transcripció del contingut del ms. M. En ell, hem localitzat una primera sèrie de "regulars", al cap.XXI (col.1288), de feria monstranda

in kal. 12 mensium. Aquesta llista és la mateixa que la de C, amb dues excepcions: gener i febrer tenen com a característica 3 i 6, mentre que a C tenen 2 i 5. La segona llista la trobem al cap. LXXV, Si uis scire kal. mensium qua die intrent, hoc argomento... En ella canvien amb referència a C, els mesos d'octubre, novembre i desembre.

D'entrada, podem ja destacar que els dues llistes localitzades a M són diferents entre elles i, alhora, diferents respecte de C. Això, si més no, començaria a demostrar també el caràcter miscel·lani de M, el qual té dues llistes de regulars i les dues procedents de fonts de coneixement diferents.

Cal dir que l'origen de la llista, del "mètode", és molt difícil d'establir, perquè és un sistema senzill per alleugerir consultes o dubtes molt puntuals i el caràcter que li confereix aquesta condició és el que dificulta el localitzar on o quan s'empra per primer cop, al còmput occidental. El seu origen temporal, però, cal situar-lo entre els argumenta paschalia de Dionís (allà no hi és la llista) i els textos que analitzem a, per exemple, els mss. C i M, els quals són anteriors a Beda i coneguts per ell (68): una franja temporal que aniria des de mitjan segle VI a mitjan segle

VIII.

Sí podem, però, intentar establir el perquè de les diferències entre les llistes trobades a M i la de C. Quan les llistes de característiques "regulars" es sistematitzen, solen assignar un valor únic, sempre el mateix, a cada dia (per exemple, el dissabte = 1; el diumenge = 2,...) (69). Això s'estableix a través del cicle solar de 28 anys (7 dies de la setmana x 4 anys del cicle bissest = 28), a l'acabament del qual tornarien a coincidir dates i regulares feriarum de qualsevol mes. Aquest sistema, és clar, s'aplica al calendari julià que comença l'any el dia u de gener i l'acaba el trenta-u de desembre: aquest seria el sistema emprat per C.

Quan el mètode s'aplica a algun altre concepte d'any, les xifres poden variar: si la llista s'aplica a un any siríac (70), que comença al mes d'octubre (Tisrin I), és normal que les característiques coincideixin de gener a setembre i canviïn d'octubre a desembre (les primeres correspondrien al darrer any del cicle de 28 anys i les tres darreres, al primer any del cicle següent). En canvi, si l'any comencés el primer de març (71), les característiques coincidirien des d'abril a desembre

i canviarien de gener a febrer (si els mesos d'abril a desembre formessin part d'un cicle de 28 anys i gener-febrer, d'un altre cicle).

A la PL, XC (cols.701-728), hi trobem una obreta, De argumentis lunae libellus, a les columnes 705^b-706^c de la qual hi ha dues llistes més de "regulars". La primera que trobem és exactament la mateixa que la de C i la segona canvia, com feia la primera de M, els mesos de gener i febrer (passen de 2 i 5 a 3 i 6, respectivament). Senyala Jones (72), quan comenta el passatge, que aquestes dades estan tretes del De temporum ratione de Beda, caps.XX i XXI, i que es troben amb freqüència als computi.

A la PL, XC, cols.799-802, trobem un clar exemple de la proliferació d'aquestes llistes a alguns còmputos. Es tracta d'un text, encapçalat pel títol De ratione anni a Julio Caesare instituti, que es correspon (indica Jones, a Bedae Pseudepigrapha, pp.74-75) amb un text, molt freqüent als tractats de còmput eclesiàstic medievals, anomenat Computus Graecorum uel latinorum. Dins d'aquest text (73), la col. 800 ens ofereix una llista de "regulars" mensuals igual que la que llegim a C, amb el canvi dels mesos de gener i febrer (3 i 6

en comptes de 2 i 5). A la col.801, hi ha una segona llista que coincideix exactament amb la de C. També en aquest cas, la més que probable font d'aquests textos és el cap.XX i XXI del De temporum ratione de Beda. En realitat, dels dos capítols (74), el que marca el terme ad quem per a aquesta llista que ara comentem (a partir de la "publicació" de l'obra de Beda, serà aquesta la referència més important), és el cap. XXI, Quae sit feria in kalendas, on se'ns dóna una llista de característiques dels "regulars" mensuals, que es correspon amb la de C. El capítol, indica Jones (pp.357-358), no és original de Beda (75), se'n desconeix la font exacta, però cal remarcar-ne la proximitat amb els postulats de Dionís.

Argumentum 13: Si uis cognoscere quota luna festi paschalis occurrat si martio mense pascha celebratur...uno die, XXXI, annis singulis decimo mense.

També aquest argument 13 de C té una correspondència amb les edicions que coneixem de Dionís i, pel lloc que ocupa dins d'elles i als altres textos que hem localitzat, podem dir que molt proba-

blement sigui aquest, de tots els argumenta paschalia que coneixem atribuïts a Dionís, el darrer argument autènticament dionisiac. Al nostre ms. C ocupa el tretzè lloc dels ff. que ara analitzem, però a l'edició de Jan, a Historia Cyclic, pp.86-87, és el novè argument. Per tota la informació que hem exposat abans, justament a partir del novè podríem establir la frontera entre el text escrit per Dionís i l'atribuït a ell, a posteriori, per la tradició. Aquest text editat per Jan el trobem també a la PL, LXVII, dins de l'obra general de Dionís, cols. 502-503 (De luna paschali mense martio).

També a Krusch 2 trobem l'argument en novè lloc (Si uis cognoscere quota luna festi paschalis occurrat, si martio mense pascha celebratur), a la p.77.

D'entre els mss. que es connecten, a EHR, amb C, el contingut de O.B. és el que Jones explicita. Els ff.81^r-82^r (els argumenta paschalia dionisiacs hi són inclosos) tenen també, i en novena posició, aquest argum., amb un incipit, Si uis agnoscere quota luna festiuitate pasche occurrit si martio mense pascha celebretur. Nosaltres hem trobat també aquest text en alguns altres mss. relacionats per Jones: R, ff. 190^r i 198^r; G, f.169^r; Ba, ff.42^v-

43^r; M, f.30^r (76); O.B., f.82^r; O.D., f.75^r; C, f.75^v; K, f.65^r.

També Thorndyke-Kibre ens diuen que a un altre ms., el Munich, Staatsbibliothek 14.725, s.IX, f.22, hi ha un argum. com aquest (77).

Aquest argument, i precisament potser pel seu caràcter de darrer text autenticament dionisiac, el tornem a trobar al computus paschalis, atribuït a Cassiodor, el qual manté un estret contacte amb els argumenta de Dionís i, per tant, també amb C. A l'edició de P.Lehmann, l'argument ocupa el vuitè lloc (Si uis cognoscere quota luna festi paschalis occurrat si martio mense...) i es correspon, gairebé exactament, amb el text del ms. C.

Argumentum 14: Si uis cognoscere quotus dies septimane est, sume...ipsa est dominicae paschalis festi sic quamlibet diem.

Jan edita aquest text com a argumentum X de Dionís l'Exigu, a Historia Cycli, p.87 (reimpres a la PL, LXVII, col.503, De die septimane sanctae feria paschali). Cal dir que és a partir d'aquest

argum. que s'hauria de marcar la línia entre argumenta dionisiacs i argumenta atribuïts a Dionís.

El segon editor, Krusch 2, també recull aquest text com a argument 10 dionisiac, a la p. 77: Si uis cognoscere, quotus dies septimane est, sume...

Al ms. O.B., el contingut del qual ens revela Jones sumàriament a EHR, aquest argument és la darrera de les "receptes" de càlcul dionisiacs i també ocupa la última (la desena) posició dins del conjunt: Si uis agnoscere quotus dies septimanae est, sume dies a ianuario usque ad mensem quem uolueris... Darrera seu, només trobem escrit l'explicit de l'obreta: expliciunt argumenta paschaliu titulorum. Als mss. relacionats amb O.B., hem trobat aquest text a : M, f.30^V (imprès a la PL, CXXIX, cols.1279-1282); R, f.198^R; O.B., f.82^R; C, ff.76^{R-V}; O.D., f.75^V.

També Beda utilitza aquest text: el cap. XXII, Argumentum de qualibet luna uel feria del De temporum ratione (Jones, Bedae Opera, pp.223-224), fa servir com a una de les seves fonts principals d'informació, l'argum. X atribuït a Dionís (78).

Al computus paschalis del 562, atribuït a Cassiodor, trobem aquest argument. A l'edició de P.Lehmann, el text citat ocupa la novena i darre-

ra posició (Si uis agnoscere, quotus dies septimanae est, sume...).

Argumentum 15: Si uis scire quota luna sit kalendis ianuarii, scitoquotus...usque XVI non partieris sexagissimam partem ne in errorem incedas.

Aquest és un més dels arguments apareguts després de la mort de Dionís i atribuïts, per la tradició i pels editors d'aquests argumenta, al bisbe escita. Jan, a la seva Historia Cycli, p. 90, l'edita amb el nº13 (reimprès a la PL, LXVII, col. 504, De luna calendarum Ianuarii) i Krusch 2, p.78, també ho fa sota el mateix número (Si uis scire, quota luna sit Kal. Ian. scito, quotus lunaris circulus sit...).

Potser aquest seria un argumentum important per intentar demostrar la no directa intervenció de Dionís en la redacció d'alguns argumenta a ell atribuïts: es fa una mica difícil entendre perquè el propi Dionís havia d'escriure, dins de la seva pròpia obra i com a text seu, un argumentum que servís per a calcular un dels pilars fonamentals del còmput anomenat "romà". Aquest sistema de còmput

es basa en el fet que el seu any comença el primer de gener i és un mètode purament "occidental", mentre que el de Dionís és alexandrí i té altres elements fonamentals. No és cosa de Dionís, naturalment, però la tradició escolar va arribar a "triar" i reconèixer com a "campió" del càlcul alexandrí a Dionís l'Exigu i com a campió del còmput romà a Victorius Aquitanus, i qualsevol problema computístic que es presentés i tingués dues possibles solucions, tenia assignat, d'entrada, dos defensors: una postura per Dionís i la postura contrària, per definició i encara que no respongués a la realitat, per Victori (79).

El ms. O.B. no té ja aquest argumentum, però nosaltres l'hem localitzat als mss. R, ff.7^r, 204^r; Be, f.39^v; M, ff.31^{r-v} (imprès a la PL, CXXIX, cols.1311-1312, Si uis nosse quota luna sit kal. Jan., scito quotus cyclus...); C, ff.65^v, 67^r, 76^r; L', ff.139^v-140^r; O.D., f.76^r.

Beda també toca el tema a dos capítols del De temporum ratione: el XX, Quota sit luna in kalendas quasque i el LVII, Argumentum de eo, quota sit luna in kalendis ianuariis (Jones, Bedae Opera, pp.220-222 i p.278, respectivament). És curiós observar com Beda, que mira ja amb una bona

perspectiva tant el treball de Victori d'Aquitània com el de Dionís, intenta, si més no al cap. XX, reconciliar els dos sistemes de còmput (el romà i l'alexandrí), combinant elements de l'un (començar l'any l'u de gener) i de l'altre (utilitzar epactes lunars) (80).

Argumentum 16: Si uis cognoscere quotus dies septimanae sit hodie quocumque...ita in reliquum obseruandum est.

Sembla que aquest text de C, pel seu contingut i perquè no n'hem trobat cap possible referència, no és altra cosa que una explicació, un excursus pedagògic, per a fer més aclaridor i entenedor l'argumentum que hem comentat com a 14 (Si uis cognoscere quotus dies septimane est, sume...).

Argumentum 17: Si uis cognoscere quota luna fuerit mensis quem uolueris computare...omnium mensium inuenire facile poteris, si sic semper computaueris.

Aquest darrer argumentum de C, als ff. que d'aquest ms. ara estudiem, podria tenir una explicació paral·lela al text anterior. El seu contingut és tan general i lligat al càlcul alexandrí de la pasqua, que pot tenir la senzilla explicació que es tracta d'un comentari, d'una regla general per a que, qui vulgui, pugui descobrir en qualsevol moment l'edat de la lluna (peça fonamental per a saber calcular, cada any, la data mòbil de la Pasqua).

Quines són les idees més importants que podem extreure nosaltres d'aquest comentari del contingut de C? D'una manera esquemàtica, podríem dir que:

a) aquest text de C, analitzat als ff.73^v-77^r del ms., té com a clara font els argumenta paschalia de Dionysius Exiguus, i també els pseudo-argumenta a ell atribuïts (82). Això ens indica que el text que el ms. C copia es va escriure temps després de la mort de Dionís, perquè aquests pseudo-argumenta són afegits posteriors (recordem que l'annus praesens de C és als ff. que comentem, 688). El text de C recolliria, doncs, en un moment de bona difusió d'aquest material, no solament els argumenta paschalia de Dionís probablement autèntics, sinó també els argumenta pseudo-dionisiacs escrits després de la mort del bisbe romà i afegits als textos autèntics. A més de C, també altres mss. de la seva àrea cultural d'acció (els mss. relacionats per Jones a EHR), recollirien fragmentàriament aquest conjunt d'argumenta.

b) El text de C no és identificable amb el computus paschalis del 562, atribuït a Cassiodor: no es tracta del mateix text (83). Es poden confondre molt fàcilment (de fet, i com ja hem vist, una mà molt

posterior a la de l'escriptura de C, va atribuir, al marge dret del f.73^V, els textos que ara comentem a Cassiodor) per la senzilla raó que ambdós heuen de la mateixa font i, probablement, en èpoques no massa distanciades en el temps. Però el text de C no té com a font el computus paschalis del 562, sinó que els dos textos extreuen el seu material del mateix indret: els argumenta paschalia de Dionís i, en algun cas, també d'algun afegit posterior.

c) El text que C copia és anterior a l'obra computística de Beda el Venerable. Aquest sant anglo-saxó recull tota la seva informació sobre el còmput dionisiac i els seus argumenta, i també sobre molts altres textos, del grup d'escrits copiats després a C i als mss. amb ell relacionats (84): sembla força clar que tota la informació que duen C i els mss. que hem citat al comentari, fou coneguda per Beda quan escrivia la seva obra de còmput, perquè era la informació que circulava ja per les Illes Britàniques i el nord de França.

d) A partir de l'aparició de l'obra de Beda (mijan segle vuitè), el text dionisiac, font de C, pot difondre's i arribar a ésser conegut (encara que no se'n reconegui la veritable paternitat, com passa a C) a través de mss. com C i tots els que hem citat,

relacionats amb ell, i d'altres mss. que comentarem posteriorment; a través de l'obra atribuïda a Cassiodor i, és clar, a través també dels propis escrits de Beda. Naturalment, molts altres autors recolliran i difondran per tota l'Edat Mitjana aquests coneixements, però creiem nosaltres que és a partir d'aquests que ara hem comentat que això succeeix.

e) Ens sembla que també queda força clara la relació existent entre C i els mss. que hem anat citant al llarg del comentari. Som conscients que amb el poc material computístic que fins ara hem identificat com a comú en tots aquests mss. (material escàs i de tanta popularitat com poden tenir els argumenta paschalia de Dionís), es fa difícil veure els reals lligams de contingut entre ells i afirmar, sense més ni més, aquesta relació. A la segona part del nostre treball estudiarem també aquest punt.

NOTES.

Nota 1: Uid. F.Rühl, Chronologie des Mittelalters und der Neuzeit, Berlin, 1897; F.K.Ginzel, Handbuch der mathematischen und technischen Chronologie, III Band: Zeitrechnung des Mittelalters, Leipzig, 1914 i també L.Ideler, Handbuch der mathematischen und technischen Chronologie, Breslau, 1883.

Nota 2: Cf. F.Rühl. op. cit., p.219 i també Cassiodorus, De institutione diuinarum litterarum, cap. 23, on parla de Dionís.

Nota 3: Cf. F.K.Ginzel, op. cit., p.178.

Nota 4: L'era de Dioclecià comença amb el primer dia del mes de Toth del primer any després de la mort de Dioclecià, és a dir segons el càlcul egipci, el dia 29 d'agost de l'any 284 d.C. És una datació que es va començar implantant a Egipte.

Nota 5: també se l'anomena anno ab incarnatione domini, anno dominicae incarnationis, anno a natiui-

tate domini, anno salutis, anno uerbi incarnati, anno orbis redempti, i a partir del segle XII, anno gratiae o anno Christi gratiae. Uid. Ginzell, op. cit., p.181.

Nota 6: Diu Rühl, op. cit., p.131: "Auf die Ostertafel lässt Dionysius die Argumenta de titulis paschalibus Aegyptiorum inuestigata sollertia folgen, worin er Anweisungen zum Gebrauch und zur Verwertung seiner Tafel und zur Berechnung der einzelnen Jahrescharaktere giebt, die für das ganze Mittelalter grundlegend geworden sind".

Nota 7: L'article ja comentat de P.Lehmann a Philologus, 71 (1912), pp.278-299, oferint una edició crítica del text de Cassiodor o d'algú proper a ell, deixa pocs dubtes sobre la seva profunda inspiració en Dionís, però també deixa clar que són textos diferents i que el contingut de C en els ff. que ara treballem no és el mateix que el dels mss. que ell utilitza per a la seva edició (Lehmann refusa explícitament C com a text vàlid per a editar el computus paschalis del 562).

Nota 8: A Historia Cycli Dionysiani cum argumentis paschalibus et aliis eo spectantibus, Wittenberg,

1718.

Nota 9: Studien zur christlich-mittelalterlichen Chronologie. Die Entstehung unserer heutigen Zeitrechnung, Abhandlungen der Preussischen Akademie der Wissenschaften, Berlin, 1938 (Jahrgang, 1937).

Nota 10: Cf. op. supra cit., p.62.

Nota 11: Aquesta cita no es correspon amb la realitat, ja que el ms. és ara el Berlin, Preuss.Staatsbibliothek, 129, a.874 ? (Metz).

Nota 12: Cf. op. supra cit., p.62.

Nota 13: Uid. nota 6.

Nota 14: Incipits of mediaeval scientific writings in latin, The mediaeval Academy of America, London, 1963.

Nota 15: Thorndyke-Kibre tenen més entrades d'incipit que corresponen al càlcul dels anys de nostre Senyor, la qual cosa demostra, a més de la informació que nosaltres ja hem aportat, la gran quantitat de textos

i mss. que tenen aquest argumentum, sigui identificat com a pertanyent a Dionís, a Cassiodor o, sobretot, anònim. En concret, parlem de De numero annorum ab incarnatione Domini quidam calculator... (pertanyent al Circa calculationes de John Bale); Si uis scire quod sunt anni ab incarnatione domini... (al ms. British Museum, Royal 13 A XI, ss.XI-XII, ff.132^V-139^F).

Nota 16: Cf. l'edició de Ch.W.Jones, Bedae Opera de temporibus, The mediaeval Academy of America, Cambridge, Massachusetts, 1943, pp.301 ss. Pels mss. que utilitza, els textos dels quals són identificats com a escrits per Beda, uid. p.294.

Nota 17: J.A.Giles, Venerabilis Bedae Opera quae supersunt omnia, London, 1843-44, vol.VI, IV-XV; també Heruagius (Herwagen), va tocar el text per tal d'editar-lo per primer cop en folio, a Basilea, el 1563 (en realitat qui l'edità fou el seu fill gran, ja que Herwagen va morir el 1560), copiant la major part de les lectures fetes anteriorment per Nouiomagnus (procedia de Neumagen), a Opuscula complura de temporum ratione, Köln, 1537.

Max Manitius també en parla al volum I de la seva Geschichte der lateinischen Literatur